

З развіццём камп'ютарных тэхналогій атрымаць інфармацыю вельмі лёгка. Яна стала настолькі даступнай, што, нават не пытаючыся нашай згоды, сама льецца з кожнага тэлевізара, радыё або высвечваецца на экране камп'ютара. Але яна не проста льецца патокам, а ненадакучліва вучыць і выхоўвае нас, пакідаючы далёка ззаду бацькоў і настаўнікаў са сваімі патрабаваннямі, муштраваннем, маралізатарствам. У сітуацыі, якая склалася, здзіўляе і насцярожвае тое, што мы, дарослыя, пад уплывам яркіх малюнкаў, ёмістых фраз, захапляльных гісторый дазволілі інфармацыі маніпуляваць нашай свядомасцю і, падпісаўшыся пад уласным бяссіллем, самі ж далі ёй (інфармацыі) магчымасць выхоўваць і вучыць сваіх дзяцей. Задумайцеся і пагадзіцеся, што менавіта інфармацыя прымушае нас глядзець не тое, што б мы хацелі, і слухаць тое, што трэба ёй. Менавіта яна стварае ўяўленне пра тыя аб'екты і з'явы, якія патрэбны ёй: вызначае рацыён нашага харчавання, магчымасці лячэння і нават распараджаецца нашым сямейным бюджэтам, паведамляючы нам пра выгадныя акцыі і скідкі. Ненадакучліва яна прымушае нас думаць і дзейнічаць так, як хочацца ёй. А мы? А мы, здаецца, расслабіліся і атрымліваем асалоду ад шматінфармацыйнасці, забываючы пры гэтым думаць, аналізаваць, прымаць уласныя рашэнні і выбудоўваць сваё жыццё па ўласным сцэнарыі. Такое становішча адсоўвае актуальнасць дзеючай сістэмы адукацыі на другі план. Так, сістэма адукацыі ёсць, яна працуе, але пакуль яна працуе супраць сябе, дазваляючы выхоўваць і вучыць дзяцей “паралельнай школе” — некантралюемай, бязмежна даступнай інфармацыі.

Становішча, якое склалася ў сучаснай адукацыйнай сістэме, можна вырашыць двума шляхамі: забараніць (абмежаваць) выкарыстанне медыя ці пасябраваць з медыя, выкарыстоўваючы іх у якасці сродкаў навучання. Першы шлях самы лёгка — аб'явіць вайну СМІ. Але ўзнікаюць сумненні наконт карысці такой меры. Мы памятаем, што звычайна забаронены плод аказваецца вельмі салодкім. І таму загады, інструкцыі, забароны не змогуць вырашыць праблему ўплыву на адукацыйны працэс “другой школы”.

Застаецца другі шлях — ворага ператварыць у сябра. Ці магчыма гэта? Магчыма, але для гэтага неабходна:

1. Зразумець і прыняць, што існуючая роля школы як цэнтра ведаў і педагога як носьбіта інфармацыі ў сучасным свеце неактуальная. У сучасным грамадстве, пры інтэнсіўнасці развіцця інфармацыйных сродкаў, веды педагога неактуальныя. У любога сучаснага дзіцяці або дарослага чалавека заўсёды ёсць магчымасць атрымаць вычарпальную інфармацыю любога ўпадабанага фармату (відэа, аўдыя і г.д.).

Адна з настаўніц расказала мне такую гісторыю. Адночы на ўроку “Чалавек і свет” яна расказвала пра птушак, якія на зімовы перыяд адлятаюць у вырай. Яна дасканала падрыхтавалася да ўрока: зрабіла прэзентацыю з фотаздымкамі, падабрала музычны фон і нават знайшла запісы галасоў птушак. У працэсе ўрока настаўніца заўважыла, што вучань, які сядзіць на апошняй парце, не слухае яе, а гуляе са смартфонам. Зрабіўшы некалькі безвыніковых заўваг, яна звярнулася да вучня: “Васіль, няўжо табе нецікава?”

Я так старалася, падрыхтавала фотаздымкі, апавяданні і нават галасы птушак...” На што вучань ёй адказаў: “Не, нецікава. Калі я захачу даведацца аб пералётных птушках, то я — і тут ён звярнуў увагу на свой тэлефон — у “гугле” знайду не толькі апавяданні, але і шмат карцінак і нават відэа”.

Калі вы лічыце, што гэтая праблема надуманая, то ўспомніце, які ўзровень зацікаўленасці вы назіраеце на ўроку, калі раскажваеце вучням новую тэму. Колькі зацікаўленых вачэй глядзіць на вас? А калі сучаснаму вучню пры выкананні дамашняй работы неабходна знайсці дадатковую інфармацыю, то ён звяртаецца да настаўніка, бяжыць у бібліятэку ці шукае адказ у інтэрнэце? Ці задаволены вы якасцю дамашняй работы, калі інфармацыю вучні ўзялі з інтэрнэту? А можа, вы прынцыпова забараняеце вучням карыстацца інтэрнэтам?

Прапанаваныя прыклады і вашы адказы на пастаўленыя пытанні сведчаць аб тым, што роля школы і педагога ў сучасным свеце змянілася. Настаўнік павінен не толькі валодаць ведамі, але і ўмець арганізаваць адукацыйны працэс, які будзе выклікаць цікавасць вучняў не толькі да саміх ведаў, але і да спосабу іх атрымання, асэнсавання іх актуальнасці на жыццёвым узроўні.

2. Зразумець, што роля ўстаноў адукацыі, педагогаў як арганізатараў адукацыйнага працэсу, накіраванага на рэалізацыю пазнавальнай дзейнасці навучэнцаў, не апраўдвае сябе. І самым вялікім доказам гэтага з’яўляецца нежаданне дзяцей хадзіць у школу. Які інтарэс хадзіць у школу, калі там ёсць завучванне, муштраванне, абавязалаўка, кантроль і праверка, калі кожны дзень чуеш “ты павінен, ты павінен, ты павінен ...”, дзе пастаянна вызначаюць і паказваюць на ўзровень тваіх здольнасцей, дзе ўсё аднастайна і нецікава: настаўнік каля дошкі патрабуе, а вучань за партай выконвае. І ніхто не цікавіцца тваім настроем, жаданнямі, пазнавальнымі патрэбамі і табой як асобай.

А вось прыклад з жыцця. Студэнтка, якая праходзіла практыку ў сталічнай гімназіі, праводзіла з 8-м класам выхаваўчае мерапрыемства на тэму здароўезберажэння. У сваім канспекце яна пачынала мерапрыемства з актуалізацыі тэмы праз пытанне: “Ці любіце вы хварэць?” На мае прапановы змяніць матывацыйнае пытанне яна не звярнула ўвагу. У выніку адбылося наступнае. Задаўшы ў пачатку мерапрыемства пытанне “Ці любіце вы хварэць?”, маладая настаўніца атрымала дружны радасны адказ “Так!”. Здзіўленая і збянтэжаная незапланаванай рэакцыяй вучняў, яна запыталася: “Чаму?” І адразу ж атрымала выключна сцвярдзальны адказ: “Бо не трэба хадзіць у школу!”

Атрымліваецца, што школа — гэта не храм навукі, дзе кожны дзень адбываюцца адкрыцці, назіраецца асобасны рост, рэалізоўваюцца пазнавальныя патрэбы і мэты, а абавязак, які прыходзіцца выконваць вучням на працягу 11 гадоў, каб атрымаць атэстат для далейшага прафесійнага росту. Мне шкада нашых дзяцей, якія пад прымусам хо-дзяць у школу, займаюцца тым, што прапаноўваюць ім дарослыя (вучоныя, аўтары праграм і падручнікаў, настаўнікі і бацькі), і не маюць магчымасці рэалізоўваць

асабістыя патрэбы ў пазнанні жыццёвай прасторы на аснове рэалізацыі асабістых адукацыйных мэт. Але ў жыцці заўсёды так: калі адны дзверы зачыняюцца, то абавязкова дзесьці адчыняюцца другія... Так і ў сістэме адукацыі: калі вучань не мае цікавасці да навучання ў школе, а прыродай у ім закладзена пазнавальная актыўнасць, то чалавек знойдзе тыя дзверы, якія расчыняцца для яго ў выглядзе актуальнага, даступнага і цікавага. У маім дзяцінстве гэта былі вулічныя кампаніі, якія вельмі добра інфармавалі аб тым, пра што ў школе было забаронена гаварыць ці рабіць. Цяпер гэта сродкі масавай інфармацыі: радыё, тэлебачанне, інтэрнэт, якія даўно сталі лепшымі сябрамі, настаўнікамі, выхавальнікамі і нават бацькамі нашым дзецям. Чаму? Заўважце: даступныя сродкі інфармацыі не прымушаюць, не кантралююць, не абмяжоўваюць і не паказваюць адмоўных вынікаў іх выкарыстання, што і падабаецца сучаснай моладзі. І ўсё было б добра, але тут узнікаюць педагагічныя пытанні: “Хто вучыць? Як вучыць? Чаму вучыць?” Бескантрольнасць патоку інфармацыі і яе выкарыстання не дае магчымасці адказаць на пастаўленыя пытанні.

Сучасная сістэма адукацыі не можа ігнараваць праблему ўплыву медыя на працэс навучання, развіцця і выхавання падростаючага пакалення. Заплюшчыць вочы і сказаць, што такой праблемы не існуе, — значыць уступіць адукацыйную ролю “паралельнай школе”, якая ўздзейнічае на нас па сваіх медыязаконах жыцця, часта чужых грамадскіх нормах маралі і права. І калі айчынная сістэма адукацыі толькі спрабуе разабрацца, што ёсць медыяадукацыя і якую ролю яна адыгрывае ў жыцці чалавека, то шведскі вопыт дэманструе нам вельмі шырокі спектр спосабаў павышэння медыяграмацыйнасці падростаючага пакалення на кожным з этапаў адукацыі. Неабходна адзначыць, што ў іх сістэме адукацыі асаблівую зацікаўленасць і садзейнічанне ў фарміраванні медыяграмацыйнасці моладзі аказваюць прадстаўнікі СМІ, якія бачаць у школьніках і студэнтах патэнцыяльных чытачоў, якія ўмеюць думаць, аналізаваць і рабіць высновы. У Швецыі ўжо стала традыцыяй праводзіць ва ўстановах адукацыі дні медыяграмацыйнасці, якія арганізуюць медыяпедагогі (прадстаўнікі рэдакцый), ажыццяўляючы непасрэдную сувязь СМІ з патэнцыяльнымі чытачамі. Не менш цікавы вопыт работы спецыяльна створаных адукацыйных рэдакцый тэлебачання і радыёвяшчання. Яны будуюць сваю работу, кіруючыся інтарэсамі падлеткаў, якія выступаюць не толькі ў якасці слухачоў або гледачоў, але і ў якасці карэспандэнтаў, вядучых.

Найбольш актуальным для нашай сістэмы адукацыі з’яўляецца шведскі вопыт інтэграцыі медыяадукацыі ў вучэбны працэс. Урокі геаграфіі, гісторыі, грамадазнаўства, матэматыкі, англійскай і шведскай мовы праводзяцца з прыцягненнем медыя, што забяспечвае сувязь з жыццём і фарміруе ў дзяцей ключавыя кампетэнцыі ў выглядзе ўменняў працаваць з інфармацыяй. На такіх уроках навучэнцы вучацца не толькі крытычна думаць, аналізуючы і супастаўляючы факты, але і ствараць уласныя медыяпрадукты.

3. Звярнуць увагу, што веды настаўніка ў галіне медыя мізэрныя. Сучасны школьнік можа многае: лёгка здабыць любую інфармацыю;

справіцца з любой сучаснай камп'ютарнай тэхнікай; актыўна выкарыстоўваць сродкі зносін у інтэрнэце; выкарыстоўваць мноства праграм і дадаткаў, якія могуць дапамагчы яму падрыхтавацца да заняткаў, знайсці інфармацыю, адказаць на любое пытанне. А ці можа гэта сучасны педагог? Калі не, то ці можа ён навучыць навучэнцаў правільна карыстацца інфармацыяй, абараніць іх ад інфармацыйнага насілля, патлумачыўшы або паказаўшы на станоўчыя і адмоўныя бакі ўздзеяння сумніўнага медыяпрадукту?

Адукацыйны працэс па фарміраванні медыяграмацыйнасці грамадства трэба пачынаць з настаўнікаў. Дзякуючы педагогам-ініцыятарам і педагогам-інаватарам, такі адукацыйны працэс ужо пачаўся і ўпэўнена крочыць наперад на працягу трох гадоў. Так, дзякуючы гэтым педагогам, на базе АПА, НІА, ІРА з'явіліся семінары і трэнінгі, якія актуалізуюць праблему, пашыраюць уяўленні настаўнікаў аб медыяадукацыі і прапануюць метадычныя інструментарыі для работы з вучнямі ва ўстановах адукацыі. За апошні год настаўнікамі-ініцыятарамі распрацаваны дыстанцыйныя курсы: "Медыяэкспрэс", які дапамагае навучэнцам больш даведацца пра сучасныя медыя і іх ролю ў жыцці сучаснага чалавека, пра мову медыя, спосабы маніпуляцыі СМІ, аўтарскае права; "Урок & медыя", дзе настаўнікі могуць пашырыць свае ўяўленні аб адукацыйных магчымасцях медыяінфармацыі, сэрвісаў Web 2.0; атрымаць рэкамендацыі практычнага характару аб выкарыстанні эфектыўных метадаў і прыёмаў навучання, накіраваных на развіццё крытычнага мыслення навучэнцаў ва ўмовах інфармацыйнага грамадства. Курсы прызначаны для настаўнікаў школ, класных кіраўнікоў, а таксама студэнтаў педагагічных УВА. У мінулым навучальным годзе дыстанцыйныя курсы прайшлі амаль 200 чалавек, якія атрымалі не толькі веды, але і сертыфікаты.

Правядзенне дыстанцыйных курсаў, семінараў і трэнінгаў дазволіла актуалізаваць праблему медыяадукацыі сярод педагагічнага грамадства. З бягучага навучальнага года ў Беларусі дзейнічае каля 27 інавацыйных пляцовак па праблеме медыяадукацыі. У найбліжэйшай будучыні назапашаны за тры гады настаўнікамі-інаватарамі вопыт педагагічнай работы па медыяадукацыі стане асновай практычнага дапаможніка для педагогаў у выглядзе друкаванай і электроннай кнігі.

Узаемаадносінны адукацыйнай прасторы і інфармацыйнага асяроддзя складаныя і неадназначныя. Выращэнне праблем ляжыць у пераасэнсаванні ролі інфармацыі, сістэмы адукацыі, школы, педагога ў сучасным свеце. Актуальнай з'яўляецца сучасная школа, дзе ў цэнтры адукацыйнага працэсу знаходзіцца асоба вучня са сваімі інтарэсамі, здольнасцямі і магчымасцямі. Тая школа, дзе працуюць настаўнікі-асобы, здольныя арганізаваць, зацікавіць, стварыць паспяховае адукацыйнае асяроддзе, дапамагчы дзіцяці раскрыць свае патэнцыяльныя магчымасці і максімальна рэалізаваць сябе ў вучэбнай дзейнасці і жыццёвай прасторы. Тая школа, якая здольна гарантаваць інфармацыйную бяспеку сваіх вучняў на аснове развіцця

крытычнага мыслення, уменняў успрымаць, карыстацца і ствараць інфармацыйныя прадукты.

Міхаіл КУДЗЕЙКА,
старшы выкладчык кафедры педагогікі БДПУ імя Максіма Танка

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ